

1. FILOZOFICKÉ ZÁKLADY BIBLICKÉ HERMENEUTIKY

a) *K fenomenologii porozumění: teorie hermeneutického čtyřúhelníku*

Proces porozumění Bibli je stejně jako každý jiný akt porozumění úzce spjat s procesem komunikace. To znamená, že se v tomto procesu uplatňují čtyři faktory. Prvním je *autor*, který chce s jistým zámerem vyjádřit a sdělit to, co ve svém světě chápe a prožívá. Druhým faktorem je *text*, který i přes propast času alespoň částečně zachycuje to, co chtěl tehdejší autor sdělit. Třetím faktorem je *čtenář*, který se dostává do kontaktu s autorem a jeho světem prostřednictvím textu, jímž se zaobírá. Předešlým zde je velice nejisté, zda se modernímu čtenáři v jeho zcela změněném světě podaří při čtení antického textu smyslně reaktualizovat to, co autor textem vyjadřuje, nebo zda naopak, vzhledem k historické propasti či naprosto jinak orientovaným zájmům, písemně zachycenému životnímu příběhu neporozumí. Čtvrtým faktorem je *věc*, na niž se autor, text i čtenář odvolávají. Schematické znázornění vypadá následovně:

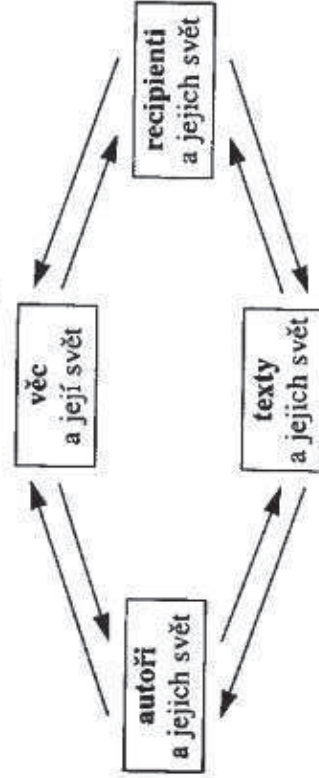

Diagram 1:
Hermeneutický čtyřúhelník jako struktura hermeneutického kruhu

Tuto graficky znázorněnou základní logickou konstituci procesu porozumění budeme nazývat „teorií hermeneutického

čtyřúhelníku“. Šipky v diagramu naznačují dynamiku, která spočívá v neustálé novém pohybu od jednoho pólu k druhému. Tímto pohybem dochází k *prohlubování* porozumění. Proto je lepší nahradit termín „hermeneutický kruh“ pojmem „hermeneutická spirála“. Zároveň je jasné, že mezi autorem a recipienty nemůže být přímé spojení. Porozumění je možné pouze skrze medium řeči.¹ Společný vztah autora a recipienta k věci jakožto společně odkrývanému světu je ovšem nezbytný. Tato zdánlivě jednoduchá logická struktura bude pro další úvahy určující. Jak se ukáže, bude s pomocí čtyřúhelníku možné systematicky uchopit a představit různé teorie, jak filozofické, tak i biblické hermeneutiky.

b) *Stručný přehled dějin filozofické hermeneutiky s ohledem na hermeneutiku biblickou*

Platón (432–347 př. Kr.) rozvíjí v Ústavě na začátku sedmé knihy ve slavném podobenství o jeskyni² svou představu o významu a vývoji lidské schopnosti poznání. Platónův mýtus popisuje člověka jako vězně, který je přikovan (ač to sám neví) v hluboké jeskyni tak, že může hledět pouze „nesprávným“ směrem na stěnu skály. Na ní vidí pouze stíny věcí pronášených před ohněm, který hoří vně jeskyně. „Přirozený“ člověk podléhá omylu tím, že považuje stíny za skutečnost. O skutečných věcech vně jeskyně nic netuší do doby, než je filozofii vysvobozen z okovů a vyveden do světa vlastních skutečných věcí (=idejí). Platón v učení o idejích nerozlišuje jen ontologicky mezi věcmi o sobě (*Dingen an sich*) a pouhými jevy, ale i z hlediska teorie poznání mezi rozdílnými stupni poznávání skutečnosti. Jeho pohled na „normálního“ člověka je přitom velmi skeptický. Nesmrtelná duše během své preexistence v říši idejí sice viděla všechny věci o sobě (= praobrazy), ale při své inkarnaci opět všechno zapomněla. Přesto člověk hnán Erótem (srov.

¹ „Řeč“ se neváže pouze na texty. Existuje i neverbální řeč, např. gestikulace, mimika, symboly, hudba nebo květiny.
² Ústava, VII 514nn.

Hermeneutika je nejstručněji řečeno teorie či nauka o interpretaci. Hermeneutika byla původně a velmi dlouho zaměřena na problematiku textů, to znamená, že její úlohou bylo vzít starý spis, či obecně text, kterému není možno nějak jednoduše přímo porozumět a odhalit, co vlastně daný text říká. Bývá spojována především s interpretováním biblických textů

Dnes hermeneutika tvoří rámec interpretačních teorií a metod zabývajících se texty obecně. Pojem „textu“ v tomto případě chápeme jako jakoukoli formu textu ať psaných, vizuálních, či obecně kulturních – v podstatě se tedy textem může stát kterýkoli předmět interpretačního zájmu. Hermeneutika je tedy definována jako určitý systém či interpretační metoda, nebo jako specifická teorie interpretace.

Řecký výraz pro interpreta (*hermeneuein*) má své kořeny už v řecké mytologii, kde se odvozovalo od boha **Herma**, vynálezce písma a reci, jenž lidem tlumočil (interpretoval) poselství bohu. Hermeneutika jako vědecká metoda, jež se snaží porozumět určitému textu, aby jeho význam mohla dále „tlumočit“, má kořeny právě ve jméně boha Herma, který „činil poselství jasnými“.

Bůh **Hermés** pochází z řecké mytologie - posel bohů který vyjadřuje božské věci lidskou řečí tak, aby lidé mohli rozumět. (= lat. Mercurius, egyptský Thovt). Hermés je v Homérově díle *Odysea*, jednom ze základních pramenů pro řeckou mytologii, označován jako posel bohů nebo jako průvodce duší, které učí rozumět a tím je vyvádí z podsvětí, pomáhá jim z nebezpečí. Vedle toho je ale spojován také s obchodem, se lstivostí a dokonce se zlodějstvím.

Hermés se narodil Diovi a krásné Maii, ale ihned se v něm objevilo cosi lstivého. Tiše se vykradl z plenek, aby jeho matka nic nepoznala a vydal se k Apollónovu stádu volů a krav. Svému bratrovi tam ukradl patnáct kusů dobytka, a aby za sebou zametl stopy, přivázal jim na nohy rákos a větve. Pak se vrátil do své kolébky a zabalil se do plenek. Apollóna věštba dovedla k Hermovi, ale proti jeho chytrosti nic nezmohl. Až na Diův zásah došlo k vyrovnání škody a ke smíření. Hermés daroval Apollónovi krásně hrající lyru z želvího krunýře, kterou sám vyrobil, výměnou za to, že mu Apollón nechá ukradený dobytek. Pak Hermés vyrobil ještě pastýřskou píšťalu, kterou opět směnil s Apollónem, tentokrát za zlatou pastýřskou hůl, s níž Apollón naháněl stádo, a za to, že jej pošle za svými chůvami, které jej naučí věštit z oblázků. Hermés se tak nejprve stal bohem všech pasáků krav a ovcí. Zeus, ale viděl, jak je jeho syn Hermés bystrý a tak jej udělal poslem všech bohů, ochráncem cest a bohem obchodu.

Bůh Hermés, chytrý a úskočný, využívající porozumění ve svůj prospěch, pak bude učit porozumění k prospěchu jiných. Bude poslem bohů, který dokáže o božských věcech mluvit lidskou řečí, bude pomáhat poutníkům a ztracencům, aby mohly porozumět a vyjít tak z nejrůznějších labyrintů nebo dokonce z podsvětí.

Významové pole termínu „hermeneutika“ rozlišuje jeho tři významové směry řeckého slovesa – „hermeneuein“:

- vyjadřovat (vypovídat, hovořit); schopnost logické formulace
- překládat (tlumočit) překlad z jednoho jazyka do druhého
- vykládat (interpretovat, objasňovat)